

EUSKAL AZENTU EREDUEN SAILKAPENERAKO

Leioa, 1994.10.07
José Ignacio Hualde,
University of Illinois

Euskal azentuaren ikerkerta, Mitxelenak (1972) egin zuen sailkapena oinarritzkoa izan da. Orduetik hona, azentuari buruzko lan gehienetan abiapuntutzat hartu da (cf. Txillardeggi 1985, Salaburu 1984, Ibarra 1994, beste askoren artean). Mitxelenak, hala ere, ez zuen sailkapen hori behin-betikotzat hartu. Hain zuzen, ondoko hitz hauekin bukatzen du bere artikulua: "Almost everything remains to be done".

Oraindik ere, asko gelditzen bada egiteko, 1972. urtetik hona, bai azentuzko datuen ezagutzaren aldetik eta baita analisiaren aldeki ere, zertxobait aurreratu dugula ezin dezakegu ukatu. Ene ustez, bada, Mitxelenak 1972. urtean egin zuen euskal azentu ereduen sailkapena gainditzeko garaia heldu da. Orain dakiguna kontuan hartuz egin dezakegun sailkapena ere, dena den, behin-behinekoa izango da, oraindik hutsune handiak gelditzen baitira gure ezagutzan.

Euskal azentuari buruz daukagun lehen lan sakona Larramendirena (1729) da. Larramendik azaltzen duen eredia Bizkai-Gipuzkoetakoa dela dio, eta honetatik Irun eta Hondarribiakoa beriezten du. Azkuek, bere aldetik, bai Bidasoako azentu eredia eta bai Zubererarena bereizten ditu berak orokortzat hartzen duen azentubidetik (funtsean, Lekeitiokoa, nahiz eta berak bestela pentsatu, cf. Hualde 1990). Mitxelenak (1972) Azkueren sailkapen hirukoitzari, beste azentubide bat eransten dio, lau azentubide bereiztuz: mendebalde-erdialdekoa (edo Bizkaiera eta Gipuzkerarena), Bidasoakoa, Nafarroa Garaikoa eta Zubereroa-Erronkarietakoa. Artikulu berean, Pierre d'Urte idazle lapurtarrak erabili zuen azentua aztertzen du, eta azentubide bereiztat hartzen du. Hau bostgarren azentu-mota izango litzateke, beraz. Sailkapen honetatik at, gaurko Lapurtera eta Behenafarrera gelditzen dira. Oraindik ere, Lapurtera eta Behenafarreraren azentuari buruz oso gutti dakigu, tamalez. Orain dakigunaren arabera, hala ere, nik bi zuzenketa nagusi proposatuko nitzuke Mitxelenaren sailkapenean.

Lehenengo eta behin, Gipuzkera eta Bizkaieraren eremuan bi azentubide nagusi bereiz ditzakegu, Mendebaldekoa eta Erdialdekoa; nahiz eta biak historikoki loturik egon. Funtsean, Erdialdeko eredian, azentu

nagusia hitzaren bigarren silaban erortzen da kasu markatugabeen. Mendebaldeko sisteman, aldiz, eskuinaldetik, edo bukaeratik, kontatuz sartzen da azentua hitz markatugabeetan.

Bigarrenik, Erdialdeko ereduari Bidasoakoa ere sartuko nuke (Txillardegik 1985 egiten duen moduan), sistema honetan ere azentu nagusia bigarren silaban erortzen baita kasu normalean.

Bi zuzenketa hauek, beraz, erlazionatuta daude. Horretaz gain, gaurregun dauzkagun datuekin, azpiero batzuk bereiz ditzakegu eredu nagusietan. Eredu nagusietatik kanpo geratzen diren hizkerak ere badira.

Euskal Herriko mendebalde-erdialdeko eskualdeetan hiru sistema nagusi bereiz ditzakegu: 1. Mendebaldekoa, 2. Erdialdekoa eta 3. Hondarribikoa eta Lapurtera zaharrarena. Hiru sistema hauek lotura historiko garbia erakusten dute eta proto-eredu bakar baten barruan kokatu beharko genituzke, nahiz nahiko arau desberdinak izan (cf. Mitxelena 1985:587). Esan bezala, nire Mendebaldeko sistema, Mitxelenaren Lehen Saila baino askoz murriztuagoa da. Honen barnean, bi azpi-eredu bereizten ditut: 1.1. Iparraldeko bizkaierarena (Gernika/Getxo eta Lekeitikoko azpi-azpi-ereduekin) eta 1.2. Zeberio/Azpeitiakoa. Nire Erdialdeko ereduak, berriz, nahiko zabala da eremu geografikoaren aldetik, Bizkai, Gipuzkoa eta Nafarroako hizkera batzuk hor sartzen direlarik. Lan honetan, hiru azpi-eredu kontuan hartzen ditut: 2.1. Oñatikoa, 2.2. Ekialdeko Gipuzkerarena eta 2.3. Bortzerrietakoa. Esan dudanez, eredu honen ezaugarri nagusia azentua kasu normalean bigarren silaban jartzea da. Beraz, Elorrioko azentubidea ere azentu eredu honen barnean kokatzen da, adibidez (cf. Jansen 1992). Hondarribiko sistema Erdialdeko eredutik bereizten dut eta Lapurtera zaharraren azentubidearekin batu, azentua hitz-erroaren eskuinaldetik kontatuz ezartzen baita hizkera hauetan.

Ekialderantzago, azentu bereizgarriak gabeko bi eredu nagusi aurkitzen ditugu: Hegoaldean, Goinafarrerarena eta Iparraldean, Lapurtera/Behenafarrerarena. Berriro, Lapurdi-Behenafarroetako eskualdeetan erabiltzen den azentubideei buruz ez dakigu gauza handirik. Goinafarreraren eremuan, aldiz (eta Bortzerrietako sistema alde batera utziz), eredu orokorretik aldentzen diren bi sistema aurkitzen ditugu, behintzat: Sakanako zenbait herritan erabiltzen dena eta Imoz eta Basaburuan Ibarrek (1994) aurkitu berri duena.

Azkenik, Zubererak duen eta Erronkarierak izan zuen azentubideak aurkitzen ditugu, Ekialdeko saila osatuz.

Goazen, beraz, eredu eta azpi-eredu bakoitzaren ezaugarri nagusiak ikustera.

1. MENDEBALDEKO AZENTU-EREDUA

1.1. Iparraldeko bizkaiera

Ikertzaile askok ikusi duten moduan (Azkue 1923, 1931-32, Basteerrechea 1974, Rotaetxe 1978a, 1978b, Hualde 1989, 1991, Gaminde 1992, 1993), Bizkaiko iparraldean doinu-azentuzko sistema bat aurkitzen dugu. Azentu eredu honetan badago oinarritzko bereizketa bat hitz azentudun eta azentugabeen artean. Hitz azentugabeek ez daukate silaba azentudunik. Normalean, hitz azentugabeek osatutako hitz-andanetan badago goiko tonu bat bigarren silabatik azken silabaraino (edo azkenaurreko silabaraino, Markinaldeko hizkeretan), eremu honen azken silaba pixkat altuagoa izan badaiteke ere. Hitz azentudunek, aldiz, silaba jakin batean azentu lexikala daramate (tonu gorakada-beherakada garbi batez gauzaten dena). Azentu-eredu hau, Getxo eta Sopelatik Mutrikuraino hedatzen da, Bizkaiko iparraldetik (Gaminde 1993). Azentu lexikalak morfe-*mei* dagozkie. Azentu hauek ezartzeko erabiltzen den araua kontuan hartuz, bi azpi-eredu bereiz ditzakegu, Gernika/Getxokoa, edo orokorra, eta Lekeitiokoa.

1.1.1. *Gernika/Getxo*

Azpi-eredu honetan, erro azentudunek, azken silaban ezezik, beste edozein silabatan eraman dezakete azentua: /*dénbora*/, /*eskóla*/. Atzizki azentudun gehienak aurreazentuatzaileak dira; hau da, aurreko silabari ematen diote azentua: /*gixon-’ari*/ *gixónari* ‘gizonei’, /*on-’en-a*/ *ónena*. Hizkera batzuetan, atzizki azentudunek bi silaba aurrerago ezartzen dute azentua: /*esan-’go*/ *ésango*, baina bakarrik testuinguru jakin batzuetan. Hitzak azentu lexikal bat baino gehiago badauzka, lehenengoa bakarrik gauzatzen da: /*kánpo-’tarr-’ak*/ *kánpotarrak*, /*gixon-’an-’ari*/ *gixónanari gizonenei*’ (cf. Hualde 1990, 1991, Hualde eta Bilbao 1992, 1993).

1.1.2. *Lekeitio*

Nahiz eta beste aspektu guztietan, Lekeitioko sistemak Gernika-/Getxoko azentu ereduaren ezaugarri berberak izan, azentu lexikalak kokatzeko araua zeharo desberdina da. Lekeitioan, hitz azentudun guztiak azkenaurreko silaban daramate azentua. Hau da, azentu lexikalak azkenaurreko silabara mugitzen dira. Arau hau Lekeitioan eta Ondarroan aurkitzen da (cf. Hualde, Elordieta eta Elordieta 1994).

1.2. Zeberio/Azpeitia

Zeberion erabiltzen den azentu sistemak orain arte ikusitako beste azentu ereduekin antzekotasun nabaria du (cf. Etxebarria 1991, Hualde 1992). Badira, hala ere, desberdintasun garrantzitsuak ere. Hasteko, azentuaren gauzatze fonetikoa desberdina da. Bizkaiko iparraldeko hizkeretan ez bezala, ez dago tonu hedatzerik.

Morfema azentudun eta azentugabeen banaketa Gernikan edo Lekeition aurkitzen duguna da. Gainera, Zeberioko ereduak Gernika-/Getxoko arau berbera du hitz azentudunetan; hots, lehen azentu lexikalak irabazten du. Diferentziarik nagusia flexiozko morfemen azentuzko ezaugarrietan aurkitzen dugu. Bizkaiko iparraldeko sistemetan ez bezala, hitz mugatu (flexiodun) guztiak azentudunak dira; hau da, hitz mailako azentua jasotzen dute. Zehazkiago, flexiozko morfemek azentu eremuaren muga markatzen dute. Azentua ez da inoiz lehen mugatzailetik eskuinaldera pasatzen. Hitz-erro azentugabeekin, azentuaren kokagunea silaba kopuruaren arauera determinatzen da: *gixonári* (sg), *gixónari* (pl), baina *mamarróari* (sg) *mamárruari* (pl). Oso antzeko sistemak Gipuzkoako mendebaldean aurkitzen dira (Hualde 1993b).

2. ERDIALDEKO AZENTU-EREDUA

Gipuzkoako eskualde handi batean, eta baita Bizkaiko eta Nafarroa Garaiko zenbait tokitan, azentu nagusia hitzaren bigarren silaban kokatzen da kasu normalean. Kasu batzuetan, aldiz, lehenbiziko silaban erortzen da. Patroi markatua sorteraizten duten kasuak ez dira berdinak mota honetako hizkera guztietan. Hemen hiru azpiero kontuan hartuko ditugu, aurkitzen den aniztasuna agortu gabe, Oñatikoa, Ekialdeko Gipuzkera deitu dezakeguna eta Bortzerrietakoa.

2.1. Oñati

Oñatin, kasu markatugabeen azentua bigarren silaban erortzen da (cf. Izaguirre 1970): *argála*, *alákia*, *burdíñia*. Atzizkiek ez dute inolako eraginik azentuaren kokagunea determinatzeko: *abáde*, *abádia*, *abádiak*. Hitz batzuk, bestaldetik, azentua lehenbiziko silaban hartzen dute. Patroi markatu hau hurrengo kasuetan agertzen da: (a) Hitz-erroa silababakarrekota denean: *lúrrera*, *báltzagua* (hau da, azentu eremua erroa da); (b) Hitz-erro markatuekin (salbuespen lexikalak): *ántzar*, *ántzarra*, *séme*, *sémia*, *éguen*, *éguena*, *ídola*, *ídotia*, *dénpora*, *dénporia*. (c) Hitza bisilaba-

duna denean: *lau bába* baina *babía, babáak; gérrí, gerríxa; áize, aizía; ágiñ, agíña* (hau da, hitzaren azken silabak ezin du azentua eramán).

2.2. Ekialdeko Gipuzkera

Gipuzkoako ekialdeko hizkera gehienetan Oñatiko sistemarekin antzekotasun handia duten sistemak aurkitzen ditugu. Hizkera hauetariko askotan, dena den, azentu eremua hitz osoa da, eta ez hitz-erroa. Horregatik, azentua bigarren silaban ager daiteke hitz-erroa silabakarra denean ere: *lurrían*. Bestaldetik, eskualde honetako hizkera askotan, hitz-erro silababakar eta bisilabadunen pluralean patroí markatua (lehenbiziko silaban) erabiltzen da: *gizóna* baina *gízonak, lurréтик* baina *lúrretatik*. Datu honek Mendebaldeko sistemarekiko lotura diakronikoa erakusten du argi eta garbi. Izan ere, leku batzuetan arau-aldaketa oso berria izan daiteke; azken belaunaldiotan gertatu den aldaketa bat.

2.3. Bortzerrieta

Bortzerrietako hizkerak azentuari lotutako fenomeno bereziak ditu; alegia, bokal neutralizazio eta galketa gogorrak. Agian, arrazoi honetatik aparteko sistema bezala ikusia izan da. Dena den, fenomeno hauek “epifenomenoak” dira, Mitxelenaren (1972) hitzetan esateko. Azentu nagusia ezartzeko erabiltzen diren arauak kontuan hartzen baditugu, erdialdeko patroí berberak aurkitzen ditugu; hots, kasu orokorrean azentu nagusia bigarren silaban: *mendía, inpórtantzi, armónirik, madárikatu*; eta kasu markatuan azentu nagusia lehenbiziko silaban: *búeltaka, bésta*. Oñatin bezala, azentu eremua hitz-erroa da: *mendítik* baina *lúrretik*. Oñatin ez bezala, aldiz, azentua hitzaren azken silaban ager daiteke: *lau mendí, lau zakúr*.

3. HONDARRIBIA /LAPURTERA ZAHARRA

Hondarribiko sisteman, azentu eremua hitz-erroa da, Bortzerrietan eta Oñatin bezala. Bortzerrietako sisteman ez bezala, azentua hitz-erroaren eskuinaldetik kontatuz ezartzen da. Hitz-erroak hiru silaba edo gehiago dituenean, erroaren azken silaba astuna bada azentua erroaren azken silaban ezartzen da, eta arina bada, erroaren azkenaurrekoan: *euskaldún.a, txistulári.ya, txistulári.yakentzat*. Hitz-erroa bisilabaduna bada, azentua bigarren silaban (erroaren azkenean) erortzen da kasu markatugabeen: *mendí.ya, txakúrr.akin, lau mendí*. Silababakarra bada,

eremuak duen silaba bakarrean erortzen da azentua: *lúrr.etikan*, *árr.akentzat* (Hualde eta Sagarzazu 1991).

Pierre d'Urteren eskribuetan Mitxelenak (1972) aurkitu zuen azentu sistema berdintsua zen. Beraz, Mitxelenak Lapurtera zaharra deitzen duen azentu eredua, funtsean gaurregun Hondarribian erabiltzen dena da.

Orain arte ikusi ditugun hiru azentu eredu nagusiek (Mendebaldekoa, Erdialdekoa eta Hondarribia/Lapurtera Zaharra) ezaugarri garrantzitsu bat dute amankomunean; hots, hitz markatu eta markatugabekoen arteko bereizkuntza. Are gehiago, neurri handi batean, hitz markatuak edo azentuzko salbuespen lexikalak berdinak dira eremu honetako hizkeretan, Mitxelenak (1985:588) ohartu zuen moduan. Ezaugarri hau erabil dezakegu sail zabalago bat definitzeko.

4. GOINAFARRERAREN AZENTU EREDUA

Nafarroa Garaiko zati handi batean, azentua ez da bereizgarria eta normalean azkenaurreko silaban ezartzen da, Mitxelenak (1972) esaten digun moduan. Era honetako sistema baten deskribapena Salabururen (1984) Baztango hizkeraren ikerketan aurkitzen dugu. Ibarrek (1994) sistema berbera deskribatzen du Ultzamako hizkerarako. Goinafarreraren eremuan ezezik, Aezkeran (I. Camino, ahozko komunikazioa) eta Zaraitzeran (Mitxelena 1967, 1976) ere aurkitzen dugu sistema hau.

5. SAKANA

Arbizun eta Sakanako beste herri batzuetan, azentua ez da bereizgarria. Hala ere, azentu-patroia ez da aurreko atalean aipatu duguna. Normalean badago azentu bat hitzaren edo hitz andanaren lehenbiziko edo bigarren silaban eta beste bat azken silaban: *árbizuarrá* edo *arbízuarrrá*.

6. BASABURUA/IMOZ

Guttien espero genuenean, edo, hobe esan, guttien espero genuen lekuan, Ibarrek (1994) azentu bereizgarria duen hizkera bat aurkitu du, non eta Goinafarreraren eremuan; Basaburua eta Imozeko hizkeran, hain zuzen. Bizkai-Gipuzkoetako hizkera askotan bezala, hemen ere singula-

rra eta plurala bereizten dira azentuaren bidez. Baina, bereizkuntza erabat bestelakoa da. Nafarroako Basaburuan eta Imozen “[s]ingularrean, azentu nagusia joaten da ezkerretik hasita, lehenengo edo bigarren silaban, eta azentu birrenkari bat badago azken silaban” (Ibarra 1994:402). Pluralean, aldiz, azentu nagusia pluralaren morfema daukan silaban erortzen da; hau da, azken silaban absolutibo eta ergatiboan, baina azkenaurrekoan datibo, soziatibo edo benefaktiboan, adibidez. Bereizketa hau deklinabidean zehar egiten da, Ibarrek datu akustikoen laguntzaz erakusten duen moduan. Era honetan, hurrengo singular/plural pareak bereizten dira: *gizonâk/gizonák, emâkumèk/emâkumék, emâkumiri/emakumiri, emâkumeekin/emakumékin, emâkumeentzât/emakuméntzat*. Ibarrek ez digu esaten hitz markatu edo berezirik dagoen, Mendebaldeko eta Erdialdeko ereduetan bezala. Kointzidentzia hori aurkituko bagenu, horrek zerbait esango liguke sistema honen jatorri historikoaz. Nire susmoa, hala ere, horrelakorik ez dagoela da. Aldiz, Zubererak eta Erronkarierak duten sistemarekin antza handiagoa ikusten dut, Mendebaldeko/Ekialdeko sistemekin baino. Lotura historiko bat bilatzekotan, nik, beraz, ekialderantz begiratuko nuke.

7. LAPURTERA/BEHENAFARRERA

Gaurko Lapurtera eta Behenafarreraren azentuari buruz ezin esan gauza handirik. Dakigunaren arauera, euskalki hauetan azentua ez da bereizgarria eta esaldi-mailako fenomeno da, frantsesez bezala edo Mendebaldeko sisteman bezala, hitz azentugabeek osatutako esaldietan, eta ez hitz-mailakoa. Gauzak horrela badira ere, egoera honek nahiko berria izan behar du leku askotan. Lehen esan bezala, XVIII. mende arte guttienez gaurko Hondarribiko azentuarekin zerikusi estua zeukan sistema bat erabiltzen zen Lapurdiko kostaldean (Mitxelena 1972). Bestalde, Leizarragak (Beraskoitzen sortua) gaurko Zubereraren azentubidearekin erlazionatutako sistema bat erabili zuen (Lafon 1935).

8. EKIALDEKO AZENTU-EREDUA (ZUBERERA/ERRONKARIERA)

8.1. Zuberera

Gaurko Lapurtera eta Behenafarrerarekin gertatzen zaigun ez bezala, Zubereraren azentua nahiko ondo ezagutzen dugu, bai fonologia eta baita fonetikaren aldetik ere, batez ere Larrasqueten (1928, 1931, 1934, 1939) lanari esker (cf. baita Gavel 1920, 1960, Hualde 1993a, Gaminde 1994). Jakina den moduan, euskalki honetan azentua bereizgarria da.

Gehienetan azentua azkenaurreko silaban ezartzen da; baina kasu jakin batzutan azken silaban kokatzen da: *lau gízun, gízúna, gízúnak* baina *gizunék; alhába*, mugagabea, baina *alhabá*, singularra, etab.

8.2. Erronkaria

Mitxelenak (1954) erakutsi zuen moduan, Erronkarian erabiltzen zen azentu-ereduak antzekotasun handia zuen Zubererarenarekin, nahiz eta konplexuagoa izan. Deklinabide-atzizkirik gabeko hitz gehienak paroxitonoak dira, baina badira oxitonoak eta proparoxitonoak. Kasu orokorrean, hitz-erroaren azentua ez da mugitzen deklinabide-atzizkiak erroari eransten zaizkionean: *gizon, gizona, gizonak; morrói, morróia, morróiak, morróiari; bézino, bézinua; orrátz, orrátza, orrátzareki; méndi, méndia, ménditik, méndiara; lúr, lúrriara; maiorál, maiorála, maiorárentako; gúzu, gúzia, gúziak, gúzietarik*. Hala ere, bi kasutan, atzizkiak hartzen du azentua. Lehen eta behin, absolutibo plurala izan ezik, pluraleko beste atzizki guztiek erakartzen dute azentua: *gizon* baina *gizonék, gizonéntako; artzái* baina *artzayéki*. Bigarrenik, /a/-z bukatzen diren hitz-erroekin, azentua kontrazioa gertatzen den silabara mugitzen da: /alaba-a/ *alabá, arropák, karrikán; /azienda-a-ra/ aziendára, aziendáreki*. Bi salbuespen hauek, noski, Zubereran ere ematen dira eta batasun historikoa erakusten dute.

Esan bezala, sailkapen hau ez da behin-betikoa. Alderantziz, daukagun hutsuneak betetzen diren neurrian, sailkapena zuzendu eta aldatu beharrean aurkituko gara. Zorionez, hizkera jakin bati buruzko ikerketa monografikoak gero eta ugariagoak dira eta hauetan ikertzaileek, garai batean ez bezala, azentuzko fenomenoak kontuan hartzen dituzte gaurregun. Mitxelenak (1972) markatu nahi zuen ikerketa bidetik ibiltzen hasiak gara, bada. Dena den, azentuera eta intonazioa euskal fonologiako alderdirik ezezagunenak dira, oraindik ere.

AIPAMENAK

AZKUE, R. M. 1923: *Morfología Vasca*. [Berrarg. 1969, Bilbo: La Gran Enciclopedia Vasca, 3 lib.].

AZKUE, R. M. 1931-1932: "Del acento tónico vasco en algunos de sus dialectos". *Euskera* 4, 282-318, eta 6, 3-50.

BASTERRECHEA, J. 1974-1975: "Estudios sobre entonación vasca según el habla de Guernica". *Fontes Linguae Vasconum* 18, 353-393 eta 21, 289-338.

- ETXEBARRIA AYESTA, J. M. 1991: *Zeberio haraneko euskararen azterketa etno-linguistikoa*. Bilbo: I.K.A.
- GAMINDE, I. 1992: "Elantxobeko azentuaz". *Ele* 14 (agertzeko).
- GAMINDE, I. 1993: "Bizkaiko azentu ereduez". Eskuizkribua.
- GAMINDE, I. 1994: "Zubereraren azentuaz". Eskuizkribua.
- GAVEL, H. 1920: *Éléments de phonétique Basque*. Paris: Edouard Champion.
- GAVEL, H. 1960: "Réponses souletins à un questionnaire linguistique". *Euskera* 5, 293-316.
- HUALDE, J. I. 1989: "Acentos vizcaínos". *ASJU* 23, 275-325.
- HUALDE, J. I. 1990: "Euskal azentuaren inguruan". *ASJU* 24, 699-720.
- HUALDE, J. I. 1991: *Basque Phonology*. London eta New York: Routledge.
- HUALDE, J. I. 1992: "Notas sobre el sistema acentual de Zeberio". *ASJU* 26, 767-776.
- HUALDE, J. I. 1993a: "Topics in Souletin Phonology". J. I. Hualde eta J. Ortiz de Urbina, arg., *Generative Studies in Basque Linguistics*. Amsterdam eta Philadelphia: Benjamins, 289-327.
- HUALDE, J. I. 1993b: "Observaciones acerca de los sistemas acentuales de la zona occidental de Gipuzkoa". *ASJU* 27, 241-263.
- HUALDE, J. I. eta X. Bilbao. 1992: "A phonological study of the Basque dialect of Getxo". *ASJU*-ren gehigarriak, 29. Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia.
- HUALDE, J. I. eta X. Bilbao. 1993: "The prosodic system of the Basque dialect of Getxo: A metrical analysis". *Linguistics* 31, 59-85.
- HUALDE, J. I., G. Elordieta eta A. Elordieta. 1994: *The Basque dialect of Lekeitio*. Eskuizkribua.
- HUALDE, J. I. eta Tx. Sagarzazu. 1991: "Acentos del Bidasoa: Hondarribia". *ASJU* 25, 139-152.
- IBARRA, O. 1994: *Ultzamako euskararen azterketa*. Argitaragabeko doktoradutza tesia. Euskal Herriko Unibertsitatea, Gasteiz.
- IZAGUIRRE, C. 1970: "El vocabulario vasco de Aránzazu-Oñate y zonas colindantes". *ASJU* 4.
- JANSEN, W. 1992: "Acento y entonación en Elorrio". *ASJU* 26, 391-440.
- LAFON, R. 1935: "Observations sur la place de l'accent dans quelques formes basques des parlers souletins". *Mélanges de Littérature, d'Historie et de Philologie offerts à Paul Laumonier par ses élèves et ses amis*, 635-643. Paris: Librairie E. Droz.
- LARRAMENDI, M. 1729: *El imposible vencido: arte de la lengua bascongada*. Salamanca.

- LARRASQUET, J. 1928: *Action de l'accent dans l'évolution des consonnes étudiée dans le basque souletin*. Paris: Vrin.
- LARRASQUET, J. 1931: "Beñát: Larrajáko behagilii". *RIEV* 22:229-32.
- LARRASQUET, J. 1934: *Le basque souletin nord-oriental*. Paris: Maisonneuve.
- LARRASQUET, J. 1939: *Le basque de la Basse-Soule orientale* (Collection Linguistique, 46). Paris: Société de Linguistique de Paris.
- MICHELENA, L. 1954: "La posición fonética del dialecto vasco del Roncal". *Via Domitia* 1, 123-157. [Berrarg. Michelena 1988, I, 273-297].
- MICHELENA, L. 1967: "Notas fonológicas sobre el salacenco". *ASJU* 1, 163-177. [Berrarg. Michelena 1987, 221-234].
- MICHELENA, L. 1972: "A Note on Old Labourdin Accentuation". *ASJU* 6, 110-120 [Berrarg. Michelena 1987, 235-244].
- MICHELENA, L. 1976: "Acentuación alto-navarra". *FLV* 23, 147-162 [Berrarg. Michelena 1987, 245-260].
- MICHELENA, L. 1985: *Fonética histórica vasca*, 3. arg. Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia.
- MICHELENA, L. 1987: *Palabras y textos*. Leioa: EHU.
- MICHELENA, L. 1988: "Sobre historia de la lengua vasca", 2 lib., *ASJU*-ren gehigarriak, 10. Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia.
- ROTAETXE, K. 1978a: "L'accent Basque: Observations et hypothèses". *La Linguistique* 14, 55-77.
- ROTAETXE, K. 1978b: *Estudio estructural del euskara de Ondárroa*. Durango: L. Zugaza.
- SALABURU, P. 1984: *Arau fonologikoak*. Leioa: EHU.
- TXILLARDEGI [Alvarez Enparantza, J. L.]. 1985: *Euskal Azentuaz*. Donostia: Elkar.